

2. Стандарти громадсько-активної школи: соціальна інклюзія: навчально-методичний посібник / Найда Ю.М., Ткаченко Л.М. Під заг. ред. Даниленко Л.І., — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. — 68 с.
3. Adolfsson M., Bjorck-Akesson E., Lim C. Code sets for everyday life situations of children aged 0–6: Sleeping, Mealtimes and Play — a study based on the International Classification of Functioning, Disability and Health for Children and Youth: The College of Occupational Therapists Ltd // British Journal of Occupational Therapy. — 2013. — V.76 . — P. 127–136.
4. Simeonsson R., Bjorck-Akesson E., Lollar D. Communication, Disability, and the ICF-CY. — London: Informa Healthcare. Augmentative and alternative communication. — 2012. —V.28. — P. 3–10.
5. Zaplatynska A. Kompleksowe podejście do adaptacji i realizacji programu abilitacji dla dziecka niepełnosprawnego. // International research and practice conference «Modern methods, innovations and operational experience in the field of psychology and pedagogics» : Conference proceedings, October 20-21, 2017. Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing». 239 pages. – p. 101-103
6. Ferm U., Ahlsen E., Bjorck-Akesson E. Patterns of Communicative Interaction between a Child with Severe Speech and Physical Impairments and her Caregiver during a Mealtime Activity // Journal of Intellectual & Developmental Disability. — 2012. — V.7. — P. 11–26.

Кротенко Валентина Іванівна

канд. психол. наук, доцент кафедри
спеціальної психології та медицини
НПУ ім. М.П.Драгоманова

ВИКОРИСТАННЯ МЕТАФОР У КОНСУЛЬТАТИВНІЙ РОБОТІ З БАТЬКАМИ

Більшість психотерапевтичних напрямків активно використовують метафору як засіб впливу на клієнта. Спілкування за допомогою метафори (метафорична комунікація) займає вагомe місце у гуманістичній, екзистенційній психології, у НЛП, в гештальт-терапії. У багатьох психотерапевтичних напрямках метафора є методологічною основою, яка формує систему основних понять. Прикладами таких системоутворюючих метафор є лібідо і катексис у психоаналізі; персона, анімус, тінь і самість у психології К.Г.Юнга; броня (панцир) і оргон у тілесній терапії; якір у НЛП і т.д.

Справжня історія метафори почалась лише у ХХ столітті, коли вона стала самостійним об'єктом вивчення у різних дисциплінах – лінгвістиці, філософії, психології. Феноменологічно метафора проявляється в усіх сферах людської діяльності, але першою сферою є все ж мова. Саме з вивчення метафоричності мови і почались лінгвістичні, філософські та психологічні дослідження. Кожна з цих наукових сфер розуміє метафору у контексті своєї парадигми. Так, у філософських дослідженнях метафора виступає у першу чергу як спосіб мислення; у лінгвістиці розглядається як механізм мовлення та спосіб смислоутворення. А психологічний контекст метафори визначається як

терапевтичний прийом, образний спосіб опису ситуації, образне порівняння, яке допомагає через картинку побачити нові смисли.

Психологічна функція метафори полягає в тому, що вона занурює процес сприйняття людиною світу у атмосферу психологічної стабільності. Утворюючись на основі загальнодоступних слів, метафора сприяє наочному представленню інформації у вигляді образів. Метафора «представляє неживе живим», надаючи абстрактному поняттю динаміки і життєвого змісту [1, 73].

У психології метафора довгий час використовувалась тільки як емпіричний матеріал. Зокрема, К. Бюлер пропонував досліджуваним у якості матеріалу для інтроспекції прислів'я. Самостійним об'єктом психологічних досліджень метафора виступає лише з середини 1970-х років. Дослідженням метафори у психології займалися такі вчені як: Д. Гордон, Дж. Мілс, Р. Кроулі, М. Блек, М. Еріксон. У психологічному контексті метафора розуміється як «виведення, розширення, перенесення однієї реальності поняття або змісту на інше, більш яскраве» [3, 64].

Широке розповсюдження метафори пов'язано з особливостями людської психіки, зокрема, з нейродинамічними механізмами обробки інформації у корі великих півкуль головного мозку. Хоча сенсорна інформація потрапляє в систему психіки в різних формах, які визначаються модальністю (якістю) сприймання – зорового, слухового, тактильного – у процесі використання, переробки та збереження вона набуває єдиної природи. Метафора ж якраз і є тим механізмом, який найкраще поєднує і зв'язує неспівставні аспекти реальності.

Психотерапевтичні метафори – це повідомлення, у яких інформація, що виходить від клієнта до психотерапевта, представлена у термінах, які належать до інших галузей знань, тобто у символічній формі. Співставляючи не пов'язані раніше поняття, психотерапевтичні метафори дозволяють у стислій і оригінальній формі розкрити сутність повідомлення, допомагають по-новому осмислити звичні предмети і явища, що набуває вагомого психотерапевтичного ефекту.

Психотерапевтичні метафори у практиці психолога можуть бути використані за різним функціональним призначенням. В залежності від змісту психотерапевтичної ситуації вони можуть виконувати наступні функції:

- експресивна – полягає в тому, що клієнт за допомогою метафори висловлює складний для вербалізації досвід (настрій, почуття, враження);
- дисоціююча – полягає в тому, що при використанні метафори відбувається екстеріоризація проблеми, тобто переміщення її з внутрішнього поля у зовнішнє, що дає можливість клієнту побачити ніби з боку свою проблему і самому знайти шляхи її вирішення;
- діагностична – оснований на тому, що образи, які обирає клієнт, детерміновані його усвідомлюваними або неусвідомлюваними мотивами. Ця функція широко використовується у проєктивних методиках, а у транзактному аналізі, наприклад, улюблена дитяча казка трактується як метафора, що допомагає розкрити життєвий сценарій клієнта;
- пояснююча – полягає в тому, що завдяки символічному заміщенню абстрактних понять значно полегшується сприйняття та засвоєння різних

психологічних законів та теорій (наприклад, образи Его-станів у транзактному аналізі або «собаки» у гештальт-терапії).

Слід також відмітити і розвиваючі можливості метафор, які можуть бути використані для розвитку мислення, самосвідомості і суб'єктності клієнта. Зокрема, В.М.Богданович у своїй книзі «Історія і метафора на допомогу ведучому тренінгу» розглядає метафору як спосіб метафоричного вираження проблеми, досвіду, особистості клієнта з метою їх терапевтичного пропрацювання [2].

Метафора може бути також прекрасним засобом для встановлення контакту з батьками і дозволяє точніше проводити перший етап діагностики, подальшу корекцію, легко відслідковувати динаміку психічних процесів та якостей особистості, а також здійснювати заключний етап надання психологічної допомоги і формулювати рекомендації. Крім того, вона може використовуватись як діагностичний інструмент для детального вивчення проблем батьківсько-дитячих відносин. Поведінка батьків під час розповіді метафоричної історії, подальший аналіз характеру малюнка та його сюжету (якщо проводиться малювання), специфіка обговорення метафори – все це може дати інформацію про особливості взаємовідносин в системі «Батьки- Дитина».

Метафори можна застосовувати у ході індивідуальних або групових консультацій, використовуючи наступні варіанти:

- читання та обговорення метафор (виражених у притчах, повчальних історіях і т.д.) спільно з батьками;
- обговорення малюнків-метафор і складання розповіді за ними;
- робота з метафоричними картами.

Усі варіанти метафор використовуються з метою ознайомлення та допомоги у практичному засвоєнні батьками психологічно грамотних форм ефективної взаємодії з дітьми, для розв'язання труднощів у спілкуванні та розвитку щирих, емпатійних, довірливих відносин. Вони допомагають навчитися безоцінково приймати свою дитину, розуміти і проговорювати її почуття, розв'язувати конфлікти. Розглянемо коротко роботу психолога-консультанта з кожним з вказаних варіантів метафор.

Метафори-притчі.

Читання метафор допоможе встановити атмосферу довіри між психологом і батьками, а також може стати відправним пунктом для обговорення конкретної проблеми дитячо-батьківських відносин (як в ході індивідуальних консультацій, так і під час групової зустрічі). Таку форму взаємодії можна доповнити арт-терапевтичними прийомами корекції (драматизація в пісочниці, малювання на аркуші паперу або на поверхні піску, ліплення і т.ін.).

Наведемо приклад метафори-притчі.

Метафора «Два маленькі хлопчики».

Мета – допомога в усвідомленні необхідності безоцінкового прийняття батьками своєї дитини, а також важливої ролі батьківських установок, очікувань (виражених у словах та вчинках), у формуванні особистості дитини, її самооцінки та переконань.

«Вчитель сидів на березі моря, відпочиваючи після тривалої екскурсії. Він милувався простором і спостерігав за тим, як два хлопчики років шести грались разом. Вони бігали, сміялись, а потім, втомившись, всілися поруч неподалік від нього і почали розмовляти:

-Ким ти хочеш стати, коли виростеш? Я хочу бути нейрохірургом.

-Я не знаю. Я ніколи про це не думав. Знаєш, я не дуже розумний...

Вітер відніс їх розмову. А вчитель задумався про те, де другий хлопчик віднайшов таку віру у обмеженість власних можливостей. Від вихователя? Від батьків? Йому шість років, і, якщо він не змінить своєї думки або хтось інший не допоможе йому змінити свою точку зору, це буде мати негативний вплив на його життя, обмежуючи віру у власні можливості та потенціал...»

Питання для обговорення:

- Закрийте очі. Уявіть свою дитину і ваше спілкування з нею. Які слова, фрази ви найчастіше використовуєте, коли розмовляєте з дитиною?
- Як реагує ваша дитина на похвалу та зауваження?

Малюнки-метафори.

Одним з варіантів використання метафори у процесі індивідуальних або групових консультацій – обговорення малюнків та складання розповіді (або оповідання) за ними. Ставлячи навідні питання, заохочуючи до активного обговорення батьків, психолог підводить їх до об'єктивного розуміння існуючої проблеми, а потім і до вироблення можливих ефективних форм поведінки та корекції дитячо-батьківських відносин.

Малюнок-метафора «Замок і ключі».

Мета: допомогти в усвідомленні необхідності вибудовування індивідуального підходу до дитини та методів виховання.

Матеріал: зображення замка та зв'язка ключів.

Інструкції. Подивіться на картинку, які я приготувала для вас. Що на них зображено?.. Правильно – замок і ключі. Як ви опишете замок? Який він? (Можливі відповіді: важкий, залізний, закритий і т.д.). Так, замок закритий. Що ж потрібно, щоб відкрити цей замок?.. Так, потрібні ключі. Ось зв'язка ключів. Чи можна відкрити замок будь-яким ключем? На жаль, ні. Може так бути, що у цій зв'язці не знайдеться потрібного ключа. Для кожного замка існує свій ключ, за допомогою якого можна відкрити запропонований замок.

З чим можна порівняти замок і ключі?.. Так, замок – це дитина, а ключі-методи впливу на неї, методи виховання, форми і прийоми взаємодії з нею. Для того, щоб дитина відкрилась нам, необхідно правильно підібрати той єдиний ключик, тобто метод взаємодії. Чи можливо відкрити замок іншим способом, не використовуючи ключ?.. Так, можливо. Наприклад, за допомогою молотка або сокири. Але цей спосіб обов'язково призведе до того, що замок зламається. Те ж саме відбувається і з дитиною, її психікою, коли по відношенню до нею застосовуються неправильні, варварські методи виховання та впливу.

Метафоричні карти.

В процесі консультування батьків в якості одного з ефективних прийомів можна використовувати набори метафоричних карт з притчами, мудрими думками, висловлюваннями: «Азбука батьківської любові», «Час наймудріший»,

«Усі грані гармонії», «Кроки до мудрості», «Скарби життєвих сил». Батькам пропонується прочитати вислови на запропонованих картках і вибрати ту (можна декілька), яка найкраще підходить до їх ситуації. Їм необхідно дати час для того, щоб прислухатись до себе, розібратись у своїх почуттях і згадати момент виникнення труднощів у взаємовідносинах з дитиною. Можливо, подумати про те, що могло спонукати дитину поводитись саме так і ніяк інакше та проаналізувати свою поведінку у відповідь. Далі спільно з психологом напрацьовується тактика поведінки, яка має базуватись на розумінні почуттів та намірів дитини і батьків.

Таким чином, грамотне використання метафоризації консультативного процесу може супроводжувати роботу психолога з моменту збору інформації до здійснення останньої поведінкової перевірки виконаної інтервенції. Використання метафори як консультативного засобу забезпечується такими її особливостями як саморух (метафора має свою внутрішню логіку і розвивається за своїми внутрішніми законами) та засіб переломлення зміни світосприйняття (метафора дозволяє побачити не лише зміну форми, але й розгледіти новий зміст у звичайних речах).

Література

1. Алексеев К.И. Метафора как объект исследования в психологии и философии // Вопросы психологии. -1996.-2.-с.73-85.
2. Богданович В.Н. История и метафоры в помощь ведущему тренинга. – СПб.: Речь, 2006 – 221с.
3. Вачков И.В. Метафора как инструмент практического психолога // Вестн.практич. психологии образования. – 2004. -1.- с.64.
4. Миллс Дж., Кроули Р. Терапевтические метафоры для детей и внутреннего ребенка. <https://psychologiya.com.ua>

Олефір О.І.

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
спеціальної освіти і соціальної роботи

Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г.Короленка

НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР ПРИ КОРЕКЦІЇ ЛЕКСИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ МОТОРНОЮ АЛАЛІЄЮ

На сучасному етапі в спеціальній освіті в Україні особливе місце займає повна та якісна характеристика дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ). Проблеми мовленнєвого недорозвинення у дітей дошкільного віку з ЗНМ різного генезу неодноразово були предметом спеціального вивчення. Системний аналіз тяжких мовленнєвих порушень, проведений вітчизняними та зарубіжними вченими (С.Бойковою, С.Іваненко, Т. Алтуховою, О. Сафоною, Т. Берник, Л. Трофименко, Т. Лагун, М. Білоус, О. Красільніковою, Л. Токар, Т. Сергеевою) дозволив виділити не лише різні, але і взаємопов'язані між собою відхилення у формуванні всіх компонентів